

Notat - Øvre Eiker Kulturminneråd

Vedr.: Rapport fra Riksantikvarens kommunekonferanse 2008

Dato: Til møte 10/12-2008

Av: Bent Ek

Tid: Onsdag 12/12-Torsdag 13/12-2008

Sted: Trondheim, Erkebispegården

Arrangør: Riksantikvaren

Deltakere: Bent Ek

Kulturarven i lokalmiljøet

Onsdag 12. november - møteleder Marit Huuse

Velkommen til årets konferanse

Fungerende Riksantikvar Sjur Helseth

Dette er fjerde gang at Riksantikvaren arrangerer kommunekonferansen - tidligere har det vært fokus på kulturminner og næring (Verdiskapningsprogrammet, kulturminner og reiseliv) - i år har en lagt vekt på lokale demokratiske prosesser i forbindelse med kulturminnevern: samspillet mellom lokalpolitikk og frivillig innsats. Det er stor interesse rundt kulturminner på lokalplanet, men ofte er det slik at engasjementet kommer først etter at beslutningene er tatt – en utfordring å omsette dette engasjementet i konstruktiv deltakelse som bidrar til å bevare kulturminner.

Aktører og arenaer i endring - Regjeringens perspektiver og føringer.

Statssekretær Heidi Sørensen, Miljøverndepartementet

Tok utgangspunkt i sine egne opplevelser av kulturminner i Roma og Levanger.

Statsbudsjettet 2009: 68 millioner til kulturminnevern, spesielt prioriterte områder er fredede bygninger og teknisk-industrielle kulturminner, ruiner, fartøyvern og Verdensarvområder.

Ikke-fredede bygninger ivaretas gjennom: Kulturminnefondet, 2/3 av bevilgningene derfra går til ikke-fredede verneverdige kulturminner.

Verdiskapningsprogrammet videreføres og samordnes med tilsvarende prosjekt for naturarv.

Ny plan-og bygningslov trer i kraft i 1/1-2009 og blir et viktig redskap for kulturminnevern - kommunene oppfordres til å bruke den aktivt.

Kulturminneåret skal bli et "folkets kulturminneår". Vekt på mangfold, dagliglivets kulturminner og bruk av kulturminner. Formidling til barn og unge står sentralt. Sekretariat: Norges Kulturvernforbund - www.kulturminnearet2009.no. Offisiell åpning i Trondheim 3/2-09.

Aktører og arenaer i endring – en utfordring for demokratiet? *Kristin Strømsnes, Rokkansenteret, Universitetet i Bergen*

De frivillige organisasjonene kan være mer eller mindre konfliktorientert/konsensusorientert og mer eller mindre samfunnsrettet/medlemsrettet – fire hovedtyper

- serviceorganisasjoner (medlemsorienterte, konsensusorienterte)
- interesseorganisasjoner (medlemsorienterte, konfliktorienterte)
- kritiske organisasjoner (samfunnsorienterte, konfliktorienterte)
- kommunitære organisasjoner (samfunnsorienterte, konsensusorienterte)

Det norske organisasjonssamfunnet er svært omfattende sammenliknet med andre land. Hierarkisk-demokratisk struktur (lokallag knyttet til landsomfattende organisasjon, eventuelt med flere mellomnivåer). Dominans av ideologiske og samfunnsrettede organisasjoner.

Endringer siste tiår:

- økt organisering blant eldre, mindre blant ungdom, andel aktive medlemmer synker i alle grupper under 67 - likevel økning i frivillig arbeid (økning i antall som deltar, mens tidsbruk er stabilt)
- nedgang i organisasjonsmedlemskap (fra ca.2000)
- todelt modell avløser den hierarkisk-demokratiske: ulike organisasjoner lokalt og nasjonalt
- frikobling mellom medlemskap og frivillig innsats
- fra konflikt mot konsensus (pågått lenge), fra samfunnsorientering mot individorientering

Er utviklingen positivt eller negativt for demokratiet?

Avhengig av demokratisyn - organisasjonene er svekket, men det fører ikke nødvendigvis til svekket deltakelse lokalt.

Se også Rapport [2008/6 fra Rokkansenteret](#)

Lokale arenaer i endring

Medvirkning og lokalt engasjement – erfaringer fra Trondheim. *Knut Fagerbakke, varaordfører Trondheim*

Trondheim har i dag Europas mest interessante trehusbebyggelse (flesteprebygninger målt etter grunnflate), dette er bevart mye på grunn av folkelig engasjement.

Bakklandet:

Planer om sanering 1949, plan fra 1965 om motorvei gjennom Bakklandet - protest fra Riksantikvaren, støtte fra Miljøgruppa på Bakklandet dannet 1971, seinere Bakklandet Velforening – fikk viktig støtte fra Institutt for Arkitekturhistorie. Underskriftskampanjer og husokkupasjon av verneverdige bygninger som kommunen hadde kjøpt opp for å la stå og forfalle, underskriftskampanjer. Bakklandsutgreiinga i 1980 var et vendepunkt - planene om motorvei ble skrinlagt først i 1987.

Møllenberg/Rosenberg:

Dominerte av leiegårder fra slutten av 1800-tallet, enstemmig vedtak om sanering på 70-tallet. Undersøkelse viste at 90% av beboerne ønsket rehabilitering istedenfor sanering. Velforeningen ledet motstanden mot planene. Ny plan ble vedtatt 1984

Svartlamon:

Tilsvarende utvikling som Bakklandet, kommunale bygningskjøp og riving. Ble til slutt regulert som "alternativt boligområde for ungdom".

Hvordan kan de frivillige bidra? Kulturminneåret 2009.

Jan Martin Larsen og Camilla Mohr, Asker kommune

Planleggingen av "Kulturminneåret 2009" har pågått i over to år:

- en kulturminnebase legges ut ved nyttår - omfatter Askeladden og Sefrak – vil fortsette med registrering av bygninger 1900-1950
- planer om ett arrangement hver måned - samarbeid med Historielag og en rekke lag og foreninger, Nakuhel, turlag og skoler
- kalender med månedens kulturminne på internett, knyttet til et arrangementet – ønsker å vise et tverrsnitt av kommunens historie, med spredning i tema og geografi
- skolene er oppfordret til å plukke ut sitt kulturminne (men har vært vanskelig å få respons)

Museenes bidrag til lokalsamfunnet.

Gro Persson, Vitenfabrikken, Jærmuseet

Vitensenteret ("Vitenfabrikken") i Sandnes etablert 2002, avdeling av Jærmuseet, som er regionalt vitensenter

Gamle fabrikker (Krossen havremølle, Øglænd sykkel) er bundet sammen med et stort nybygg. Profilerte utstillinger om Leonardo daVinci og Niels Henrik Abel. Har brukt utstillingene og byggeprosjektet til å skape debatt og engasjement lokalt, for eksempel med webkamera på byggetomta. Åpning 22/5-08.

Nybygget: arkitektkonkurranse med internasjonal deltakelse, har blitt et praktbygg på 4000 kvadratmeter. Kostnad 200 millioner, derav 54 millioner fra private sponsorer og 100 millioner i statlige midler.

Viktig med forankring i nasjonale, regionale og lokale planer og strategier.

Sensasjonelt at et prosjekt i Sandens har fått positiv omtale på forsiden av Stavanger Aftenblad! Mediaprofilering er viktig for sponsorinteressen- nødvendig med "events".

Viste eksempler fra den interaktive utstillingen "Abels skissebok" (29 millioner.)

Regioner og kommuner på den internasjonale arena.

Nils A. Røhne, ordfører Stange kommune

Orienterte om Hamars og Stanges internasjonale engasjement - Hedmark har partnerskap med Gorenjska i Slovenia. Mange aktuelle EU-programmer gjennom EØS

Det er et økende fokus på regioner - nasjonalstaten er blitt både for store og for små.

Trakk fram Andrew Furuseth, grunnlegger av den amerikanske sjømannsorganisasjonen, som eksempel på kjent utvandrer fra Stange

Viktig for norske kommuner å gjøre bruk av den kompetansen som innvanderne har med seg.

Medienes rolle i den offentlige debatt.

Frode Rekve, sjefsredaktør i Halden Arbeiderblad

I de nasjonale debatter løper mediene i flokk, de samme aktørene går igjen i alle medier - fokus på underholdning.

I de lokale debatter ligger muligheten for stort folkelig engasjement - lokale medier har en viktig rolle å spille. Lokalavisene går fram, mens de store avisene går tilbake (samme tendens i andre land) - ungdom leser lokalaviser på papir, nasjonale og internasjonale nyheter på internett.

En trussel mot lokalavisene er at de tjener penger (bl.a på annonser) – store mediehus ønsker å kjøpe dem opp, skjære ned utgiftene og fylle dem med byråstoff (eks. Fredrikstad Blad)

Halden Arbeiderblads slagord: "Ingens herre, ingens trell" – har fortsatt lokalt eierskap, men har frigjort seg fra rollen som talerør for Halden Arbeiderparti. Avisa har blitt et viktig debattforum,.

Avisene bør være aktører, ikke bare passive talerør - lokalavisene er en siste skanse for offentlig debatt - må brukes aktivt.

Torsdag 13. november - møteleder Jostein Løvdal

Lokale aktører i endring

Bevare meg vel!

Hugo Bjørnstad, ordfører Vågan kommune

I Henningsvær var det stort press fra næringslivet for utbygging av gamle tørkeplasser - førte til stedsutviklingsprosjekt og ny reguleringsplan (2004-2006) - satsing på Henningsvær som et levende fiskevær som grunnlag for reiseliv - vekt på holdningsskapning og involverende prosess.

Den verdifulle kystkulturen i Nordland, et pilotprosjekt i verdiskapingsprogrammet.
Hanne Jakhelln, Nordland fylkeskommune

Prosjektet var en forløper for "Verdiskapningsprogrammet", oppstart 2005 – omfatter nå 44 delprosjekter og er forlenget 2010. Har vært konsentrert om Lofoten og Vega, men med mål om spredning til andre kystområder i Nordland.

Kulturminneplan Lofoten: Definerer kulturminner av regional verdi - lokale bevaringsplaner som et supplement til dette.

Det har vært mange parallelle prosjekter: kulturminneplan, masterplan for næringslivet, verdiskapningsprogrammet, nasjonal turistvei, verdensarvområder, regionale partnerskap.

Det har vært store utfordringer m.h.t. holdninger, blant innbyggere, administrasjon og politikere – kommunikasjon er en viktig oppgave i slike prosjekter.

Verdiskapningsbegrepene: Sosialt, kulturelt, miljø og økonomi (arbeidsplasser). Målet er å kulturarven i bruk som ressurs – arrangerer seminar om restaurering og byggeskikk. Viktig å formidle ekte kulturminner, ikke "kulisser".

Når kulturminner er grunnlag for verdiskaping – et forskerblick på verdiskapingsprogrammet.

Tone Magnussen, Nordlandsforskning

Evaluering av "Verdiskapningsprogrammet" gjøres av Nordlandsforskning og Telemarksforskning.

Programmet omfatter verdiskapning i vid forstand: sosialt, kulturelt, miljømessig og økonomisk - viktig å ikke legge ensidig vekt på det siste.

Viktige utfordringer er synliggjøring og dialog - langsiktig perspektiv og involvering, systematisk utveksling av erfaringer. Prosjektene må videreføres gjennom institusjonalisering for å få varig verdi.

Aktiv bruk – en trussel eller en forutsetning for god bevaring av kulturmiljøer? *Torill Nyseth, Universitetet i Tromsø*

Bare et fåtall kulturminner er kommersielt interessante – dette er avhengig av geografisk plassering, tilbud (aktiviteter/opplevelser) og merkevarebygging (image).

Unntakene betegnes som "godt fungerende kulturmiljøer": levende lokalsamfunn der kulturminner er et positivt bidrag og der antikvariske verdier blir ivaretatt.

Studien omfatter seks slike områder:

- Risør
- Kristiansand (kvadraturen)
- Stavanger (Gamlebyen og sentrum)
- Lærdalsøyri
- Granavollen på Hadeland
- Mosjøen (Sjøgata)

Fokus på forholdet mellom lokalsamfunn og kulturmiljøene - hvilke forvaltningsmodeller fungerer?

Fellestrekk: attraktive områder (høy pris), trivsel og stort lokalt engasjement, stimulerer visse typer virksomhet (mens andre virksomheter forsvinner)

Problemer:

- Fritidshusifisering – kan være positivt antikvarisk, negativt for sosialt miljø
- Invadering/overforbruk: form mange turister (for eksempel cruiseskip i gamle Stavanger) - negativt for sosialt miljø
Bilen som fremmedelement - vanskelig å gjøre boligområder til gågate
- Moderne bebyggelse skaper store kontraster
- Universell utfordring ikke alltid forenlig med antikvariske hensyn
- Ensartet befolkning (få barnefamilier)

Suksesskriterier:

- en god verneplan
- bred oppslutning om denne planen (forutsetter dialog og diskusjon)
- institusjonsbygging lokalt - samarbeid mellom beboere, næringsliv og kommune
- gi muligheter for næringsutvikling
- at det finnes lokale ildsjeler
- at en får til fleksibel konflikthåndtering

Samarbeid om sentrumsutvikling i Stavanger. *Karl-Jan Søyland, Stavanger sentrum AS*

Stavanger sentrum AS (STAS) opprettet 1/8-2008 - er en formalisering av samarbeid som har vokst fram gjennom lang tid mellom ulike aktører: Kommunen 40%, Byen (handelsstand + sentrumsforening) 20%, Gårdeierforeningen 20%, Næringsforeningen 20%.

En svakhet er at utebransjen er lite engasjet, er lite opptatt av den langsiktige utviklingen.

Ønsker en levende havn - cruiseskip og oljetankere oppfattes som positivt i lokalmiljøet.

Arbeider med tilgjengelighet, informasjon, kulturtilbud, renhold, finansiering m.m.

Nøkkelfaktorer: samarbeid og langsiktig tenkning

Stavanger er Norges største småby: største antall trehus i hele Europa

Mål: Stavanger skal bli et forbilde for hele verden...

Mange trusler: mangel på samarbeidsvilje, klima (oversvømmelser), kjøpesentrene, arbeidsplasser og serviceinstitusjoner utenfor sentrum, manglende forståelse for kulturvern, rigide vernebestemmelser, netthandel m.m. – usikkert hva som vil skje med neste generasjon

Levende lokaldemokrati – medvirkning i en stor kommune.

Terje Heen, Fredrikstad kommune

Fredrikstadmodellen:

Mobilisere frivillighet og medvirkning som grunnlag for kommunale beslutningsprosesser

Mål:

- tverrsektorielt samarbeid i kommunen
- områdebasert planlegging
- lokalt engasjement
- bærekraftig utvikling

Kommunen har definert 23 lokalsamfunn (fra 700 til 8000 innbyggere)

Metode: stedsanalyse - framtidvisjoner - planer

Lokalsamfunnsrapport for hvert område: stedsanalyse, framtidvisjon og tiltaksplan - deles ut til alle + til alle innflyttere

Lokalsamfunnsutvalgene følges opp av tverrsektoriell faggruppe i kommunen, 30-50.000 kroner i driftsmidler, månedlige møter + åpne møter

Har utarbeidet kulturminnestier, med materiell (kart, tekst, illustrasjoner), holdningskampanjer til miljøvern, lokale arrangementer, høringsinstans i plansaker og navnesaker m.m.

Interregprosjekt med Uddevalla.

Utfordring: Få med alle, også organisasjonene, som aktive deltakere – velforeninger og idrettsforeninger har engasjert seg, skolene er representert i alle utvalg

Nedskjæringer truer utvalgenes rolle: halverte bevilgninger de tre siste årene

Vern og foredling av natur- og kulturarv - til glede og forargelse.
Aksel Hagen, leder av kommunalkomiteén i Oppland

"Regional utvikling" et moteord - har banet vei for kulturminnevernprosjekter i Oppland.

Vekt på formidling, opplevelse, kommersielt tilbud og arbeidsplasser - langsiktig forvaltning og bevaring kan komme i bakgrunnen. Men spørsmålet om kulturminnevern som mål eller som virkemiddel er kanskje mer en sosiokulturell kløft enn reell interessekonflikt.

Det er fristende å "samtale hverandre gode" istedenfor å handle.

Det er behov for økt makt til regionalt nivå, som langt på vei har nødvendig kompetansen.

3,2 mill bevilget til skilting og skjøtsel i Kulturminneåret i Oppland.

Vi har nok natur og kulturminner, men må knekke ei "bruk-vernnøtt" - må legge vekk gamle fordommer og motsetninger mellom verneinteresser og næringsliv.

6 regioner i Oppland, 2 av dem er med i Verdiskapningsprogrammet (Nasjonalparkriket + Valdres).

Den nye plan-og bygningsloven inneholder krav om felles og forpliktende plansamarbeid - i løpet av ett år skal kommuner og fylke utarbeide en planstrategi.

Verdiskapningsprogrammet er et forsøk på å skape alternativ samfunnsutvikling, men dette kan være vanskelig - innebærer at en må si nei til noen og noe.

Fortellinger som opplevelsesprodukt i næringslivet.
Erik Berg, Berg Jacobsen Gruppen

"Den som ikke har en historie å fortelle om bedriften må skynde seg å finne på en"

Classic Norway Hotels har 10 destinasjoner i Møre og Romsdal - konsept: ekte opplevelser, forankret i lokal historie, kultur og natur - har underskrevet National Geographics charter for geoturism. Et ledd i opplevelsen er en filmatisering av stedets historie.

Startet i 2004, målet er lønnsomhet innen 10 år.

Viste film om fiskeværet Håholmens historie - filmene er kun tilgjengelige på destinasjonene.

Viktig: samle historisk dokumentasjon og gjøre det tilgjengelig for dem som bor på og besøker stedet – dette gir både lokal støtte og kunder (lønnsomhet).

Arv og endring - en etterklang.
Finn Wagle, tidligere biskop i Nidaros

Arv og endring hører sammen – kan innebære vekst eller forfall.

Begrepet arv er ikke ensidig rettet mot fortiden, men handler om sammenhengen mellom fortid, nåtid og framtid - spenningen mellom bevaring og fornyelse.

Eksempel: Innset kirke fra 1642, fornyet og endret gjennom 350 år, brant 1995 - mange ønsket en kopi, andre stilte spørsmål om ikke dagens generasjon har noe nytt å tilføre - resultatet ble en moderne kirke, men med elementer fra den gamle (laftet tømmer, altertavle).

Eksempel: Titran-katastrofen ved Frøya 1899 – ble tiet i hjel i lokalsamfunnet og ikke nevnt lokalt før ved hundreårsjubileet i 1999. Det er nødvendig å kjenne slike grunnfortellinger i lokalsamfunnet når kulturarven skal fornyes.

Nasjonalt perspektiv: Ny verdiparagraf i Grunnloven og Skoleloven - enighet om å bygge på arv og tradisjon

Olavsarven var viktig i middelalderen og nasjonsbyggingen på 1800-tallet (kroning, Nidarosdomen, St.Olavs orden, fornyet olsokfeiring) - er valgt som verdigrunnlag av Trondheim og Trøndelagsfylkene.

Olavsarvens potensiale til fornyelse i dag:

- 1) En grensesprengende kraft: tilhørighet til de europeiske kulturfellesskapet kilde til økumenisk samhandling og fellesskap
- 2) Pilegrimsarven: knyttet til det store pilegrimsnettverket i Europa, livet som en vandring mot det hellige
- 3) En korsmerket arv: seier gjennom nederlag, betydningen av forsakelse - kontrast til begjær og personlig suksess – gir avkall på noe for å tjene en større sak.

Konklusjon: Endringspotensialet ligger i arven.

Relevans for Kulturminnerådet og Eiker Arkiv:

- Årets tema var svært relevant i forhold til Øvre Eikers ”Sammen med”-strategi og Kulturminnerådets arbeid for å få til tett samarbeid mellom kommunen og frivillig sektor.
- Seminaret bekreftet at det er viktig å engasjere både lokale organisasjoner og uorganiserte frivillige, som blir en stadig større og viktigere gruppe – en stor utfordring å få til et tett samarbeid og informasjonsflyt uten at det brukes for mye tid på møtevirksomhet. Internett kan brukes, men mange ressurspersoner er ikke aktive internettbrukere. Vi bør vurdere å erstatte det ene ”kulturminneseminar” med et ”forum” der hovedvekten legges på gjensidig informasjon og diskusjon.
- En viktig trend er økt vekt på sammenhengen mellom natur og kulturarv – kan for eksempel være relevant i forhold til laksefiske i Hokksund og kulturminneprosjektene i Gamle-Hokksund

- Begrepet ”god fungerende kulturmiljøer” er relevant for blant annet Gamle-Hokksund og Fosshaugen – kan ha mye å lære av for eksempel Granavollen, Lærdalsøyri og Risør. All erfaring understreker viktigheten av å skape engasjement lokalt.
- I forhold til Kulturminneåret kan det vurderes om ”månedens kulturminne” (som vi alt presenterer på internett) kan knyttes opp mot et arrangement (jfr. Asker) – ideen drøftes i styringsgruppa for Kulturminneåret.
- Askers samarbeid med ulike typer foreninger er et eksempel til etterfølgelse
- Fredrikstadmodellen minner mye om Øvre Eikers grendeutvalg, men større grad av tverrsektoriell oppfølging i Fredrikstad – utfordring å bruke Kulturtorgene som arena i stedsutviklingsarbeidet
- Bør undersøke nærmere om ordningen med regionale vitensentra og mulighetene for et samarbeid.
- Viktig å sjekke mulighetene for å skaffe midler fra Kulturminnefondet